

درآمدی بر

اصول فقه

اصول لفظیه، عملیه و تعارض ادله

تأليف

دکتر رسول مکاری

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران

مجمع علمی و فرهنگی مجید

سرشناسه	: ملکوتی، رسول،
عنوان و نام پدیدآور	: درآمدی بر اصول فقه اصول لفظیه، عملیه و تعارض ادله /
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۱۶۷-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۷۵.
موضوع	: اصول فقه
موضوع	: Islamic law -- Interpretation and construction
موضوع	: اصول فقه شیعه
موضوع	: Islamic law, Shiites -- Interpretation and construction
موضوع	: تعارض ادله
موضوع	: Opposition of proofs
رده بندی کنگره	: BP ۱۵۵
رده بندی دهیمی	: ۳۹۷/۳۱
سجایب شناسی ملی	: ۵۷۸۱۳۶۲

هرگونه تکثیر کمالی یا قسمتی از این کتاب بدون اجازه پدیدآورنده یا ناشر، خلاف قانون، شرع و اخلاق است. واردات و توزیع این کتاب را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

درآمدی بر اصول فقه اصول فقه شیعه و تعارض ادله

تألیف: دکتر رسول ملکوتی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۸ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصراً «مجد» است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۱۶۷-۳

ISBN: 978-622-225-167-3

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

فروشگاه: تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.com

E-mail: info@majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

۱۵	 مقدمه
۱۷	 فصل اول: تبیین عناوین کلی اصول، الفاظ و مباحث پیرامون آن
۱۷	 مبحث اول: اصول فقه
۱۸	 مبحث دوم: مفهوم و جایگاه علم فقه
۱۹	 گفتار اول: مفهوم علم فقه
۱۹	 ۱- مفهوم اعم
۱۹	 ۲- مفهوم اخص
۲۰	 گفتار سوم: ارکان علم فقه
۲۰	 ۱- شریعت
۲۱	 ۲- منابع
۲۱	 ۳- احکام
۲۱	 گفتار سوم: قواعد فقه
۲۲	 گفتار چهارم: اوصاف قاعده‌ی فقهی
۲۲	 ۱- قانون کلی است
۲۳	 ۲- قابل تطبیق بر مصادیق جزئی است
۲۳	 ۳- از این تطبیق حکم استخراج می‌شود
۲۳	 مبحث سوم: اصول فقه
۲۴	 مبحث چهارم: رابطه‌ی میان اصول، قواعد و منابع فقه
۲۵	 مبحث پنجم: رابطه‌ی اجتهاد و اصول فقه
۲۵	 مبحث ششم: ماهیت اصول فقه
۲۷	 مبحث هفتم: قلمرو اصول فقه
۲۸	 مبحث هشتم: انواع احکام شرعی
۲۸	 گفتار اول: حکم واقعی
۲۸	 گفتار دوم: حکم ظاهری
۲۹	 مبحث نهم: مباحث علم اصول
۲۹	 مبحث دهم: مبحث الفاظ
۲۹	 گفتار اول: دلالت
۳۰	 گفتار دوم: چگونگی دلالت
۳۰	 گفتار سوم: انواع دلالت
۳۱	 ۱- دلالت عقلی یا ذاتی

۳۱	۲- دلالت وضعی
۳۱	مبحث یازدهم: انواع دلالت وضعی
۳۲	گفتار اول: دلالت تعینی
۳۲	گفتار دوم: دلالت تعینی
۳۲	مبحث دوازدهم: حقیقت و مجاز
۳۲	۱- استعمال لفظ در معنی حقیقی
۳۳	۲- استعمال لفظ در معنی مجازی
۳۳	۳- استعمال لفظ در معنی غلط
۳۳	مبحث سیزدهم: ملاک تشخیص استعمال حقیقی از مجازی
۳۴	مبحث چهاردهم: علانم حقیقت
۳۴	گفتار اول: تبادر
۳۵	گفتار دوم: حجت حمل و عدم صحت سلب
۳۶	مبحث پانزدهم: اصول لفظیه
۳۶	گفتار اول: إحصاء الحقیقه
۳۶	گفتار دوم: إحصاء الموم
۳۷	گفتار سوم: إحصاء الامتلاء
۳۸	گفتار چهارم: إحصاء الفیور
۳۸	مبحث شانزدهم: مبنای حجیت اصول لفظیه
۳۹	مبحث هفدهم: ترادف و اشتراک
۳۹	مبحث هجدهم: انواع اشتراک
۳۹	گفتار اول: مشترک لفظی
۳۹	گفتار دوم: مشترک معنوی
۴۰	مبحث نوزدهم: حقیقت شرعیه و متشرعه
۴۰	گفتار اول: حقیقت شرعیه
۴۰	گفتار دوم: حقیقت متشرعه
۴۱	گفتار سوم: اثر حقوقی
۴۱	مبحث بیستم: صیغه‌ی امر
۴۱	گفتار اول: دلالت لفظ امر بر وجوب و لزوم اطاعت
۴۲	۱- صیغه‌ی امر اساساً به حالت وجوب اطاعت وضع شده است
۴۲	۲- اطلاق لفظ دلالت بر وجوب اطاعت دارد
۴۲	۳- وجوب از حکم عقل استفاده می‌شود
۴۳	گفتار دوم: دلالت امر بر فور یا تراخی
۴۳	۱- فوریت

۴۳	۲- تراخی
۴۴	۳- عدم فوریت و تراخی
۴۴	گفتار سوم: دلالت امر بر مره یا تکرار
۴۵	۱- دلالت امر بر مره
۴۵	۲- دلالت امر بر تکرار
۴۵	۳- دلالت امر بر نه مره و نه تکرار
۴۶	مبحث بیست و یکم: انواع واجب
۴۶	گفتار اول: واجب تعبدی و توصلی
۴۶	گفتار دوم: واجب تعیینی و تخییری
۴۷	گفتار سوم: واجب عینی و کفایی
۴۸	گفتار چهارم: واجب طلایه و مشروط
۴۹	مبحث بیست و دوم: نهی
۴۹	گفتار اول: مفهوم نهی
۴۹	گفتار دوم: دلالت نهی
۵۰	گفتار سوم: دلالت صیغه‌ی نهی بر دوام و تکرار
۵۱	مبحث بیست و سوم: ضمانت اجرای نهی
۵۱	گفتار اول: نهی در عبادات
۵۲	گفتار دوم: نهی در معاملات
۵۳	گفتار سوم: ضمانت اجرای نهی ارشادی در معامله
۵۳	گفتار چهارم: ضمانت اجرای نهی مولوی
۵۴	گفتار پنجم: نظر شیخ انصاری در مورد ضمانت اجرای بطلان در معاملات
۵۴	۱- تعلق نهی به سبب معامله
۵۴	۲- تعلق نهی به مسبب معامله
۵۵	۳- تعلق نهی به آثار معامله
۵۵	۴- تعلق نهی به نوع خاصی از معامله
۵۶	مبحث بیست و چهارم: مفهوم و منطوق
۵۶	گفتار اول: منطوق
۵۷	گفتار دوم: مفهوم
۵۷	گفتار سوم: انواع مفهوم
۵۷	۱- مفهوم موافق
۵۸	۲- مفهوم مخالف
۵۸	گفتار چهارم: ملاک تشخیص مفهوم مخالف
۵۸	مبحث بیست و پنجم: شرط

۵۹	گفتار اول: انواع جمله‌ی شرطیه.....
۵۹	۱- جمله‌ی شرطیه تعیین کننده‌ی موضوع حکم.....
۶۰	۲- جمله‌ی شرطیه تعیین کننده‌ی قلمرو حکم.....
۶۰	گفتار دوم: مفهوم مخالف در جملات شرطیه.....
۶۰	۱- جمله شرطی نوع اول.....
۶۱	۲- جمله‌ی شرطی نوع دوم.....
۶۲	مبحث بیست و ششم: وصف.....
۶۲	گفتار اول: مفهوم وصف.....
۶۲	گفتار دوم: انواع رابطه‌ی وصف و موصوف.....
۶۳	۱- وصف مساوی با موضوع است.....
۶۳	۲- وصف اعم از موصوف است.....
۶۳	۳- وصف اخص از موصوف است.....
۶۳	۴- رابطه‌ی وصف با موصوف عموم و خصوص من وجه است.....
۶۴	گفتار سوم: اوصاف وصف.....
۶۴	۱- وصف اخص از موصوف باشد یا عموم و خصوص من وجه باشد.....
۶۵	۲- وصف معتبر و مؤثر باشد.....
۶۵	۳- وصف غالبی نباشد.....
۶۶	مبحث بیست و هفتم: غایت.....
۶۶	گفتار اول: انواع غایت.....
۶۷	۱- غایت متعلق به موضوع.....
۶۷	۲- غایت متعلق به حکم.....
۶۷	گفتار دوم: مفهوم مخالف داشتن یا نداشتن غایت.....
۶۷	۱- عدم وجود مفهوم در غایت متعلق به موضوع.....
۶۸	۲- وجود مفهوم در غایت متعلق به حکم.....
۶۸	گفتار سوم: داخل یا خارج بودن غایت در معیا.....
۷۰	مبحث بیست و هشتم: حصر.....
۷۰	گفتار اول: مفهوم حصر و ادات آن.....
۷۱	گفتار دوم: مفهوم مخالف داشتن حصر.....
۷۱	مبحث بیست و نهم: لقب.....
۷۲	گفتار اول: مفهوم لقب.....
۷۲	گفتار دوم: راه تشخیص لقب از صفت.....
۷۳	گفتار سوم: مفهوم مخالف نداشتن لقب.....
۷۳	مبحث سی ام: عدد.....

۷۳	گفتار اول: جمله‌ی عددیه.....
۷۴	گفتار دوم: مفهوم مخالف در جمله‌ی عددیه.....
۷۷	فصل دوم: عام و خاص
۷۷	مبحث اول: مفاهیم کلی.....
۷۷	گفتار اول: مفهوم عام.....
۷۷	گفتار دوم: مفهوم خاص.....
۷۸	گفتار سوم: تخصیص.....
۷۹	گفتار چهارم: تخصّص.....
۷۹	مبحث دوم: اقلام عام.....
۸۰	گفتار اول: عام افرادی.....
۸۰	گفتار دوم: عام جمعی.....
۸۱	گفتار سوم: عام بذلی.....
۸۱	مبحث سوم: انواع مخصص.....
۸۲	گفتار اول: مخصص متصل.....
۸۲	گفتار دوم: مخصص منفصل.....
۸۳	گفتار سوم: انواع مخصص منفصل.....
۸۳	۱- مخصص منفصل لفظی.....
۸۳	۲- مخصص منفصل لبی یا عقلی.....
۸۴	گفتار چهارم: حجیت عام بعد از تخصیص.....
۸۵	۱- مجاز بودن دلالت حکم عام بعد از تخصیص.....
۸۵	۲- حقیقت بودن دلالت حکم عام بعد از تخصیص.....
	۳- حقیقت بودن دلالت حکم عام در مخصص متصل و مجاز بودن در
۸۶	مخصص منفصل.....
۸۷	گفتار پنجم: تسری یا عدم تسری اجمال مخصص به عام.....
۸۸	مبحث چهارم: اجمال و انواع آن.....
۸۸	گفتار اول: اجمال یا شبهه‌ی مفهومی.....
۸۸	گفتار دوم: اجمال یا شبهه‌ی مصداقی.....
۸۹	گفتار سوم: انواع اجمال یا شبهه‌ی مفهومی.....
۸۹	۱- شبهه‌ی مفهومی به صورت دوران میان اقل و اکثر.....
۹۰	۲- شبهه‌ی مفهومی به صورت تباین.....
۹۰	گفتار چهارم: انواع اجمال یا شبهه‌ی مصداقی.....
۹۰	مبحث پنجم: راه حل اجمال مخصص.....

- ۹۱ گفتار اول: سرایت اجمال مخصص متصل به عام
- ۹۲ گفتار دوم: عدم سرایت اجمال مخصص منفصل به عام
- ۹۲ ۱- اجمال مفهومی مخصص منفصل
- ۹۴ ۲- اجمال مصداقی مخصص منفصل
- ۹۵ مبحث ششم: جواز یا عدم جواز عمل به عام قبل از فحص از مخصص
- ۹۶ گفتار اول: حجیت یا عدم حجیت عمل به عام قبل از فحص
- ۹۶ گفتار دوم: حد فحص
- ۹۹ فصل سوم: اصول عملیه
- ۹۹ بحث اول: انواع دلایل
- ۱۰۰ گفتار اول: دلیل به مفهوم اخص
- ۱۰۰ گفتار دوم: اماره
- ۱۰۰ ۱- وجوه اشیاع و احوال
- ۱۰۱ ۲- احوال ظنی
- ۱۰۱ ۳- ظن تبیین اعزاء
- ۱۰۱ گفتار سوم: اماره
- ۱۰۱ ۱- اماره قانونی
- ۱۰۲ ۲- اماره قضایی
- ۱۰۲ گفتار چهارم: تفاوت اماره با دلیل
- ۱۰۳ گفتار پنجم: اصل عملی
- ۱۰۴ مبحث دوم: مجاری اصول عملیه
- ۱۰۵ مبحث سوم: انواع اصول عملیه
- ۱۰۵ مبحث چهارم: مبنای تقسیم انواع اصول عملیه
- ۱۰۵ گفتار اول: سابقه‌ی موضوع مشکوک، روشن و معتبر یا شک
- ۱۰۶ گفتار دوم: سابقه‌ی موضوع مشکوک، روشن یا معتبر نمی‌باشد
- ۱۰۷ مبحث پنجم: استصحاب
- ۱۰۷ گفتار اول: تعریف استصحاب
- ۱۰۸ گفتار دوم: ارکان استصحاب
- ۱۰۸ ۱- یقین سابق
- ۱۰۸ ۲- شک لاحق
- ۱۰۹ مبحث ششم: شرایط یقین و شک
- ۱۰۹ گفتار اول: اجتماع زمانی یقین و شک
- ۱۰۹ گفتار دوم: تعدد زمان موضوع یقین و شک

۱۱۰	گفتار سوم: وحدت موضوع یقین و شک
۱۱۰	گفتار چهارم: مقدم بودن زمان متیقن بر مشکوک
۱۱۱	گفتار پنجم: فعلیت داشتن شک
۱۱۲	مبحث هفتم: دلایل حجیت و اعتبار استصحاب
۱۱۲	گفتار اول: بنای عقلاء
۱۱۳	گفتار دوم: اجماع
۱۱۳	۱- اجماع مدرکی
۱۱۳	۲- اجماع غیرمدرکی
۱۱۴	گفتار سوم: روایات
۱۱۴	مبحث هشتم: انواع استصحاب
۱۱۵	گفتار اول: استصحاب حکمی
۱۱۵	گفتار دوم: استصحاب موضوعی
۱۱۶	مبحث نهم: انواع شک
۱۱۶	گفتار اول: شک در وجوب
۱۱۶	گفتار دوم: شک رافعی
۱۱۷	گفتار سوم: شک در مقتضی
۱۱۹	گفتار چهارم: شک ساری
۱۲۰	مبحث دهم: قاعده‌ی شرط و مانع
۱۲۱	مبحث یازدهم: اصول مرتبط با استصحاب
۱۲۱	گفتار اول: اصل مثبت
۱۲۲	گفتار دوم: حجیت اصل مثبت
۱۲۴	گفتار سوم: اصل تأخر حادث
۱۲۶	گفتار چهارم: اصل عدم حدوث حادث
۱۲۷	مبحث دوازدهم: برائت
۱۲۷	گفتار اول: مجرای اصل برائت
۱۲۸	گفتار دوم: قلمرو برائت
۱۲۸	گفتار سوم: دلایل حجیت برائت
۱۲۹	۱- قرآن
۱۳۰	۲- روایات
۱۳۰	۳- عقل
۱۳۱	مبحث سیزدهم: تخییر
۱۳۱	گفتار اول: مجرای تخییر
۱۳۲	گفتار دوم: ارکان تخییر

- ۱۳۲..... ۱- ایجاد شک نسبت به موضوع با فقدان سابقه
- ۱۳۲..... ۲- روشن بودن حکم موضوع
- ۱۳۳..... ۳- وجود موضوعات مختلف (دوران)
- ۱۳۳..... ۴- علم اجمالی به موضوع
- ۱۳۳..... ۵- عدم امکان احتیاط و دوری از همه‌ی موضوعات (دوران محذورین)
- ۱۳۴..... گفتار سوم: معلوم بودن جنس تکلیف و انهام در نوع آن
- ۱۳۵..... گفتار چهارم: منشاء دوران امر بین محذورین
- ۱۳۵..... ۱- فقدان نص
- ۱۳۶..... ۲- اجمال نص
- ۱۳۶..... ۳- تعارض دو نص
- ۱۳۶..... مبحث چهاردهم: احتیاط
- ۱۳۶..... گفتار اول: حرام احتیاط
- ۱۳۷..... گفتار دوم: علم اجمالی در احتیاط
- ۱۳۸..... گفتار سوم: تفاوت تحریر و احتیاط
- ۱۳۸..... گفتار چهارم: اطلاق دوران امر در اصل احتیاط
- ۱۳۹..... ۱- دوران امر بین متباینان
- ۱۳۹..... ۲- دوران امر بین اقل و اکثر
- ۱۳۹..... گفتار پنجم: انواع حالات دوران امر بین متباینان
- ۱۴۰..... ۱- حالت دوران امر بین متباینان به صورت محصور
- ۱۴۰..... ۲- حالت دوران امر بین متباینان به صورت غیرمحصور
- ۱۴۰..... گفتار ششم: انواع حالات دوران امر بین اقل و اکثر
- ۱۴۱..... ۱- اقل و اکثر استقلالی
- ۱۴۱..... ۲- اقل و اکثر ارتباطی
- ۱۴۱..... مبحث پانزدهم: اجرا یا عدم اجرای احتیاط در انواع حالات دوران
- ۱۴۲..... گفتار اول: حالت دوران امر بین متباینان با مصادیق محصور
- ۱۴۳..... گفتار دوم: حالت دوران امر بین متباینان با مصادیق غیرمحصور
- ۱۴۳..... ۱- تحقق عسرو خرج
- ۱۴۴..... ۲- مجازی بودن علم اجمالی
- ۱۴۴..... گفتار سوم: حالت دوران امر بین اقل و اکثر استقلالی
- ۱۴۶..... گفتار چهارم: حالت دوران امر بین اقل و اکثر ارتباطی
- ۱۴۷..... فصل چهارم: تعارض ادله
- ۱۴۷..... مبحث اول: تعارض

۱۴۷.....	گفتار اول: مفهوم تعارض
۱۴۷.....	گفتار دوم: ارکان تعارض
۱۴۷.....	۱- تنافی
۱۴۸.....	۲- تنافی مدلول
۱۴۸.....	۳- دو دلیل
۱۴۹.....	۴- به صورت تضاد یا تناقض
۱۴۹.....	مبحث دوم: تراحم
۱۴۹.....	گفتار اول: مفهوم تراحم
۱۵۰.....	گفتار دوم: راهکار تراحم
	۱- ارزی حکمی که خسارت ناشی از عدم انجام آن غیرقابل جبران یا به
۱۵۱.....	سختی قابل برآورد است
۱۵۱.....	۲- اجرای حکم به زمان اجرای کمتری نسبت به حکم دیگر دارد
۱۵۲.....	۳- اجرای حکمی که اهمیت بیشتری نسبت به حکم دیگر دارد
۱۵۲.....	مبحث سوم: ورود
۱۵۳.....	مبحث چهارم: شباهت و تفاوت ورود
۱۵۴.....	مبحث پنجم: حکومت
۱۵۴.....	گفتار اول: مفهوم حکومت
۱۵۴.....	گفتار دوم: ارکان حکومت
۱۵۵.....	۱- دلیل حاکم ناظر به دلیل محکوم باشد
۱۵۵.....	۲- دلیل حاکم بدون دلیل محکوم لغو و بیهوده باشد
۱۵۵.....	۳- دلیل حاکم دایره‌ی دلیل محکوم را مضیق یا موسع نداند
۱۵۶.....	مبحث ششم: تفاوت حکومت و تخصیص
۱۵۷.....	مبحث هفتم: انواع تعارض
۱۵۷.....	گفتار اول: تعارض غیرمستقر
۱۵۸.....	گفتار دوم: تعارض مستقر
۱۵۸.....	مبحث هشتم: راهکار تعارض
۱۵۸.....	گفتار اول: تعارض میان دو حکم
۱۵۹.....	گفتار دوم: تعارض میان دو دلیل
۱۶۰.....	گفتار سوم: تعارض میان دو اماره
۱۶۱.....	مبحث نهم: تعارض میان ادله به مفهوم اعم
۱۶۲.....	گفتار اول: تعارض دلیل و اماره
۱۶۳.....	گفتار دوم: تعارض اماره و اصل
۱۶۵.....	گفتار سوم: تعارض اصول عملیه با یکدیگر

۱۶۶.....	مبحث دهم: تعارض اصل و ظاهر.....
۱۶۶.....	گفتار اول: مفهوم ظاهر.....
۱۶۷.....	گفتار دوم: مفهوم اصل به طور کلی.....
۱۶۸.....	گفتار سوم: تفاوت میان اصل و قاعده.....
۱۶۹.....	گفتار چهارم: برخی از اصول مشهور و پرکاربرد.....
۱۶۹.....	۱- اصل عدم.....
۱۶۹.....	۲- اصل لزوم.....
۱۷۰.....	۳- اصل صحت.....
۱۷۰.....	۴- اصل طهارت.....
۱۷۱.....	گفتار پنجم: تفاوت میان اصل به طور کلی و اصول عملی.....
۱۷۱.....	۵- راهکار تعارض میان اصل و ظاهر.....
۱۷۳.....	منابع.....

مقدمه

منظور از اصول فقه، مجموعه فنونی است که شخص مجتهد یا مکلف با بکارگیری آنها، حکم هر مسئله و موضوعی را از متون فقهی استخراج می‌نماید. بنابراین اصول فقه، همان ابزارهای استنباط اند. به همین جهت به این رشته‌ی علمی، اصول استنباط اسلامی هم گفته می‌شود. اصول مزبور نه صرفاً در علم فقه به معنی خاص، بلکه در همه‌ی علوم عقلی و استدلالی به عنوان ابزار استنباط قابل استفاده اند. به عبارت دیگر می‌توان کارکرد فن استنباط در حوزه‌ی علوم انسانی را همانند کارکرد ریاضی در حوزه‌ی علوم پایه دانست. یعنی همانطور که نشانه‌ی بدین یادگیری علم ریاضی نمی‌تواند در حوزه‌ی علوم پایه، مستنبط و صاحب نظر قلمداد گردد، در حوزه‌ی علوم انسانی هم اگر شخص مجهز به علم اصول نباشد، صاحب نظر، استنادات در اصطلاحاً مجتهد نخواهد شد. عمده مباحث اصول فقه در کتب فقه‌های اصولی عبارتند از: اصول لفظیه، اصول عملیه، مستقلات عقلیه، مباحث حجت، تعادل و تراجیح.

علم حقوق به عنوان سرآمد معقولات در حوزه‌ی علوم انسانی، حاصل استدلال و استنباط در منابع و پیوند آن با موضوعات اجتماعی است. بنابراین علم استنباط یا همان اصول فقه، از ابزارهای لازم تحقق آن است و هر حقوق‌دانی در مقام قضاوت، وکالت یا نظریه پردازی بی نیاز از آن نیست. در ساختار دانشکده‌های حقوق کشور ما علم اصول در دو دوره به دانشجویان ارائه می‌گردد که در دوره اول، اصول فقهی و در دوره دوم، اصول عملی و برخی متعلقات آن مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در این کتاب تلاش شده که عمده مباحث مرتبط با علم حقوق که برای استدلال و استنباط صحیح لازم است، به دانشجویان این رشته ارائه گردد. برای تحقق این هدف، مباحث در چهار فصل و هر فصل در چندین مبحث مورد مذاقه قرار گرفته است. امید دارم که حاصل تلاش مورد عنایت خداوند متعال قرار گرفته و برای دانشجویان مفید واقع شود. لازم است از زحمات جناب آقای دکتر سیدعباس حسینی نیک مدیرمحرّم انتشارات مجد و همکاران پرتلاش ایشان برای چاپ و عرضه‌ی این اثر حق شناسی نمایم.

رسول ملکوتی^۱